

2. Кононенко, О. А. (2014). Великий поет великого народу: До 290-річчя з дня народження Махтумкулі. Донецьк: ТОВ «Вольф».
3. Магтимгули Пираги. (2024). *Одкровення*. (М. С. Васьків, Ред.). Київ: ПП «АВІАЗ».
4. Махтумкулі. (1983). *Поезії* (П. М. Мовчан, Пер.). Київ: Дніпро.
5. Махтумкулі. (2006). *Туркменська доля*. (М. Н. Москаленко, Пер.). *Всесвіт*, 3-4, 152–153.

Конахович С. О.

*Київський національний університет технологій та дизайну
(м. Київ, Україна)*

Дзира І. Я.

*Київський національний університет технологій та дизайну
(м. Київ, Україна)*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ КОРИННИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Вступ. Питання правового статусу та захисту прав корінних народів є одним із ключових у сучасній етнонаціональній політиці держав. Для України ця тема набуває особливої актуальності у зв'язку з окупацією Кримського півострова та необхідністю виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини. Корінні народи відрізняються від національних меншин насамперед відсутністю власного державного утворення за межами країни проживання та особливим етногенетичним зв'язком із заселеною ними територією (Корнат, 2021, 162).

Виклад основного матеріалу. Мовний вимір прав корінних народів в міжнародному праві розпочав формуватися ще в середині ХХ ст. Конвенція МОП № 107 (1957) вперше закріпила особливий статус корінного населення, однак її підхід був асиміляційним. Принципово інший – партисипативний підхід запропонувала Конвенція МОП № 169 (1989), яка прямо зобов'язує держави-сторони вживати заходів для збереження, розвитку та передачі майбутнім поколінням мов корінних народів. Найбільш повним міжнародним документом стала Декларація ООН про права корінних народів (2007): вона закріплює право

корінних народів відроджувати, використовувати, розвивати та передавати свої мови і прямо забороняє будь-яку примусову асиміляцію.

На рівні Ради Європи ключовим інструментом захисту мов корінних народів є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992), яка набрала чинності в Україні у 2006 р. Хартія охоплює 13 мов, зокрема кримськотатарську, і зобов'язує державу забезпечувати можливість носіям цих мов використовувати їх у приватному та суспільному житті – в освіті, засобах масової інформації, судочинстві та адміністрації. Поряд із цим Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин (1998) зобов'язує державу сприяти збереженню основних елементів ідентичності меншин, передусім їхньої мови та культурної спадщини.

Закон України «Про корінні народи України» (№ 1616-IX, 2021) уперше законодавчо визнав кримських татар, кримчаків і караїмів корінними народами та закріпив їхні культурні, освітні, мовні та інформаційні права. Закон гарантує правовий захист від дій, спрямованих на позбавлення мови чи примусову асиміляцію. Водночас реалізація мовних прав стикається із системними проблемами: кримчацька мова фактично вийшла з ужитку, кількість носіїв караїмської є критично малою, а окупація Криму перервала природню міжпоколінну передачу кримськотатарської мови. Також слід зауважити, що Конвенція МОП № 169, яка є єдиним юридично зобов'язуючим міжнародним інструментом захисту мов корінних народів, досі не ратифікована Україною, що залишається суттєвою прогалиною у вітчизняному законодавстві.

Важливим аспектом функціонування корінних народів є мовний вимір. В Україні мовні права корінних народів знайшли відображення в низці нормативних актів. Зокрема, Конституція України (1996) у статті 10 гарантує вільний розвиток, використання і захист мов корінних народів та національних меншин. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) хоч і закріпив за українською статус державної мови, водночас зберігає гарантії для мов корінних народів.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про освіту» (2017), особам, що належать до корінних народів, гарантується право на навчання рідною мовою поряд із державною у комунальних закладах для здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, а також право на вивчення рідної мови (Про освіту, 2017). За спостереженнями правників, мовні права меншин у сфері освіти є змішаними (дуальними) правами: рідна мова – це індивідуальне природне право, яке водночас може реалізовуватися лише в рамках відповідної спільноти (Филипець, 2022, 95–96).

Правова база функціонування корінних народів доповнюється міжнародними документами, ратифікованими Україною: Рамковою конвенцією Ради Європи про захист національних меншин (1997) та Європейською хартією регіональних мов або мов меншин (набрала чинності в Україні 2006 р.), яка поширюється на тринадцять мов, включаючи кримськотатарську. Щоправда, на думку ряду мовознавців, правників і політологів, у сучасних реаліях «прагнення України вступити до Європейського Союзу додатково ускладнює процес творення нації на єдиній мовній основі, оскільки Рада Європи виразно підтримує не титульні, а міноритарні мови» (Ярмоленко, 2012, 209).

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що нормативно-правова база функціонування мов корінних народів України формувалася саме під впливом міжнародного досвіду та поступово наближається до його стандартів. Прийняття Закону 2021 р. стало важливим кроком, однак для ефективної реалізації законодавства необхідно: ратифікувати Конвенцію МОП № 169; внести зміни до Конституції України; прийняти закон про статус кримськотатарського народу; розробити спеціальну програму освіти рідною мовою для представників корінних народів, що є вимушеними переселенцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнат, Л., & Корнат, О. (2021). Нормативно-правове забезпечення прав корінних народів: міжнародний досвід та українські перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 37, 161–169. <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.37.19>

2. Про корінні народи України: Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX. (2021). *Відомості Верховної Ради України*, 38, 319. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 03.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.05.2026).
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 61/295: Декларація про права корінних народів. (2007). ООН. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l56#Text
5. Филипець, Є. (2022). Мовні права національних меншин та корінних народів України у сфері освіти: особливості та домірність обмеження. *Український часопис конституційного права*, 3, 91–104. <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2022.5>
6. Ярмоленко, М. І. (2012). Мови корінних народів та національних меншин в Україні: правничо-політична база функціонування. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 5(61), 203–215. http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzipiend_2012_5_19.pdf

Кузьменко В. І.

*Національна академія Служби безпеки України
(м. Київ, Україна)*

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ВІЗІЯ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОГРАМ ДОБИ

Переважаюча більшість перекладів текстів різних стилів, зокрема розмовного та наукового, носить лінгвістичний характер. Однак інтерпретатор повинен володіти й літературознавчим підходом до відтворення іншомовного тексту засобами рідної мови.

Натомість переклад текстів публіцистичного, художнього, епістолярного та інших стилів значно відрізняється за формою, лексичними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною направленістю від суто інформаційних матеріалів. Не останню роль при цьому відіграють наявні в ньому фразеограми доби.

Термін «фразеограми доби» належить академіку Л. М. Новиченку, авторові монографії «Поетичний світ Максима Рильського» (Новиченко, 1980, 234). Саме так поважний учений-літературознавець назвав «здробиці», хвалебні вірші та інші псевдохудожні твори на честь Й. Сталіна, які змушений був писати М. Рильський задля збереження свого життя.